

Dorpsstraat 7
2712 AB Zoetermeer

port betaald
Zoetermeer

't Seghen Waert

jaargang 19 aflevering 1

januari 2000

verenigingsblad van het Historisch Genootschap
Oud Soetermeer

Historisch Genootschap Oud Soetermeer

Bestuur

dhr. E.H. Oskam, voorzitter

Juweellaan 175, 2719 SB Zoetermeer

tel. (079) 361 65 38

mevr. A.H. van der Spek, secretaris

1e Stationsstraat 37, 2712 HB Zoetermeer

tel. (079) 316 21 42

dhr. H.B. Huurman, penningmeester

Edelsteensingel 172, 2719 RC Zoetermeer

tel. (079) 362 17 30

mevr. P.E. Vijverberg, marketing

Corantijnstraat 32, 2315 VR Leiden

tel. 06 - 5 570 68 32

petra.vijverberg@ymnl.yamaha-motor.nl

dhr. B.F. Tuinstra (A.W.Z.)

Marsmanhove 88, 2726 CP Zoetermeer

tel. (079) 321 98 59

b.f.tuinstra@stm.tudelft.nl

dhr. C.A.M. Klein (G.W.Z.)

Tijberg 55, 2716 LK Zoetermeer

tel. (079) 351 44 55

cam.klein@hccnet.nl

dhr. J.W. Dreise (I.S.V.)

Beveland 4, 2716 CP Zoetermeer

tel. (079) 321 02 32

dhr. A.C.J. Vermeulen (Act. Cie.)

Den Hoorn 1, 2712 BB Zoetermeer

tel. (079) 316 78 46

acj.vermeulen@hccnet.nl

Ledenadministratie

dhr. A.Ph. Rademaker

Banckertstraat 5, 2712 KK Zoetermeer

tel. (079) 316 43 74

Archief

mevr. J.M.C. Huisman-Aaftink

Bernhardstraat 2, 2712 CS Zoetermeer

tel. (079) 316 31 79

Redactie

mevr. C.J. Moerman-van Voorst

Dublinstraat 253, 2713 HT Zoetermeer

tel. (079) 352 14 88

mevr. P.E. Vijverberg, zie boven

dhr. Th. J.A.M. van der Poel

Savelsbos 195, 2716 HJ Zoetermeer

tel. (079) 352 16 93

Dhr. R. Grootveld

Bernhardstraat 3, 2712 CP Zoetermeer

tel. (079) 316 56 54

Contactpersonen werkgroepen

Archeologische werkgroep

dhr. B. van der Ven

Douzapad 30, 2722 AX Zoetermeer

tel. (079) 342 79 91

Genealogische werkgroep

mevr. M.E. Vijverberg-Kalkema

Stekelbaarsloot 35, 2724 AR Zoetermeer

tel. (079) 331 65 52

Interviewgroep Sprekend Verleden

dhr. E.W. van den Burg

Fr. Hendriklaan 32, 2712 EE Zoetermeer

tel. (079) 316 48 58

't Seghen Waert is een uitgave van het
Historisch Genootschap Oud Soetermeer.
Het blad verschijnt vijf maal per jaar.

ISSN: 1384-7260

Inhoud

Van de bestuurstafel	2
Beleidsplan en meerjarenbegroting 2000/2003	3
Rectificatie	4
Ledenbestand	5
Activiteitenkalender	6
Wijkavond De Leyens	7
Restauratie monumentaal torenuurwerk in volle gang	8
Drie eeuwen in Zoetermeer	10
Historisch straatmeubilair	11
Sprekend verleden in gesprek met Cor Veelenturf.	18
Achttien geboorten rond 1900	24
Puzzel	26
Ingezonden stuk	27

Kopij voor het volgende 't Seghen Waert

Uw kopij voor de volgende aflevering is dagelijks zeer welkom bij
mw. C.J. Moerman-van Voorst, Dublinstraat 253, 2713 HT Zoetermeer.
e-mail: cmoerman@wirehub.nl

De sluitingsdatum voor de volgende aflevering is 24 maart 2000

Van de redactie

Bij het schrijven van dit stukje vlak voor Oudjaar willen we u het allerbeste wensen voor het nieuwe jaar. Hopelijk zijn de oliebollen nu echt op en heeft het millenium niet al te veel problemen gegeven. Het jaar 2000 is namelijk voor onze vereniging van groot belang: een nieuw beleidsplan wordt opgezet, de activiteiten in het kader van het 50-jarig bestaan worden bruisend afgerond en vele publicaties staan op het programma. Alles door en voor onze leden. 't Seghen Waert vind u dit jaar in een groen Oud Soetermeer-jasje. Nieuw is ook ons kersverse redactielid, gemeentearchivaris Ronald Grootveld, die samen met ons gaat werken aan een nog beter 't Seghen Waert.

Van de bestuurstafel

Zoals gebruikelijk zal ook dit jaar bij de publicatie van de agenda van de voorjaarsledenvergadering het verslag van de op 24 november 1999 gehouden najaarsledenvergadering integraal worden gepubliceerd. Er zijn echter punten waarvoor wij nu al uw aandacht vragen.

1. Met instemming van de vergadering is Aleid (A.H.) van der Spek bij acclamatie benoemd tot secretaris van de vereniging.
2. De vergadering is akkoord gegaan met de voorgestelde contributieverhoging (leden NLG 27,50 en gezinsleden NLG 14,- per jaar) en heeft de voorliggende conceptbegroting voor het jaar 2000 - sluitend met een overschot van fl. 138,- goedgekeurd.
3. Het bestuur is voornemens een beleidsplan voor de komende drie tot vijf jaar samen te stellen en aan de aanwezigen is al gevraagd daaraan een bijdrage te leveren. Er zal vanuit de doelstelling van het genootschap sowieso aandacht worden geschonken aan:
 - het werven van leden
 - de organisatiestructuur van de vereniging
 - het nog verder (inhoudelijk) verbeteren van het periodiek 't Seghen Waert
 - het stimuleren van samenwerking met organisaties zoals de VVV

De visie van alle leden wordt op prijs gesteld en daarom de vraag aan u allemaal uw ideeën in te brengen om de vereniging nog bruisender te maken. De aanzet voor de beleidsnota op pagina 3 kan u hierbij behulpzaam zijn.

U ziet het, we gaan vol plannen enthousiast het nieuwe jaar in. Wij hopen en vertrouwen dat enthousiasme op u te kunnen overdragen. Als u dit leest, ligt de nieuwjaarsreceptie achter ons. Al degenen die daarbij niet aanwezig konden zijn, willen wij langs deze weg ook graag het allerbeste wensen voor het nieuwe jaar!

E.H. Oskam, voorzitter

Beleidsplan en meerjarenbegroting 2000/2003

Het bestuur streeft ernaar dit beleidsplan in de voorjaarsvergadering 2000 ter goedkeuring voor te leggen aan de leden. Ieders bijdrage wordt meegewogen en waar nodig/wenselijk nader besproken met de opsteller(s). Het uiteindelijke plan moet gereed zijn voor 't Seghen Waert dat kort vóór de ledenvergadering verschijnt. De kopij daarvan moet op 24 maart ingeleverd zijn.

U allen wordt opgeroepen uw bijdrage te leveren aan dit beleidsplan. Wellicht brengen onderstaande aandachtspunten u op ideeën. Ideeën die het secretariaat met belangstelling tegemoetziet.

Uitbreiding middelen

→ Plan voor ledenwerving

→ Activeren:

- donaties
- gestructureerd beleid fondsen- en sponsorwerving
- verkoop publicaties (en 't Seghen Waert?) - zie hieronder bij "publiciteit"

Organisatie

Voldoet deze nog altijd mede in het licht van de recente afkoppeling van het Stadsmuseum? Verloopt de samenwerking tussen het bestuur en de werkgroepen en tussen de werkgroepen onderling naar wens? Behoeft het 'vrijwilligersbeleid' aanpassing?

Automatisering

In hoeverre moet worden geïnvesteerd in apparatuur en programmatuur om organisatie en collectie-beheer te verbeteren/aan de huidige eisen aan te passen en hoe moet dat dan vorm worden gegeven?

Huisvesting

De huidige huisvesting als gevolg van de in mei 1999 gewijzigde organisatiestructuur (waarbij het in hetzelfde pand gevestigde Stadsmuseum zelfstandig is geworden) onder de loep nemen. De voor- en nadelen van 'blijven zitten waar je zit' en verhuizen tegen elkaar afwegen. Als de overwegingen tot de conclusie leiden in 't Oude Huis te blijven dan is het wenselijk een plan te maken voor een nuttiger indeling van de ruimte en de noodzakelijk aan te brengen verbeteringen en uit te voeren opknappwerkzaamheden.

Publiciteit

- De aanwezige (sponsor)contacten intensiveren en meer renderend maken en deze contacten uitbreiden (denk b.v. aan woningbouwverenigingen).
- Kwaliteit van de inhoud van 't Seghen Waert verhogen.
- Inventarisatie maken van aanwezige, in voorbereiding zijnde en gewenste publicaties.
- Bekendheid geven aan deze publicaties en aanschaf aantrekkelijk maken door ze te plaatsen in een 'reeks'.
- Zoetermeerse boekhandel interesseren?
- Benutten expositieruimte in museum en dit indringend uitdragen.

(Beheer) collectie

Noodzakelijke en/of wenselijke acties.

Rectificatie

In de onderschriften van twee foto's bij het artikel over de heer Kentgens in 't Seghen Waert 1999/5 zijn helaas fouten geslopen:

De vliegers op pag. 18 droegen deze foto op zak. Maar de man linksboven, van wie we de naam niet weten, was op deze laatste vlucht vervangen door Johnny Johnston, van wie geen afbeelding beschikbaar is.

Bij de foto op pag. 21 wordt onder meer genoemd Joop van Driel. Dat moet zijn Goof van Driel.

Bloembinderij

DENOBEL

voor al uw a Relatiegeschenken
a Bloemdecoraties
a Smaakvolle boeketten
a Bruidswerk
a Rouwwerk

Dorpsstraat 86k, Zoetermeer, telefoon (079) 316 93 11

Ledenbestand

De volgende leden heten wij hartelijk welkom in onze vereniging:

Dhr. J. Baxmeier, Leidsegracht 74, 1016 CR Amsterdam

Dhr. P. van Beek, Hardsteen 47, Zoetermeer

Mw. E. v.d. Bijllaardt, Luxemburglaan 106, 2711 BE Zoetermeer

Dhr. C. v.d. Bosch, Noteboom 19, 4101 WS Culemborg

Mw. D. Buffile-Post, 11 Avenue du Lauron, Place du Lavoir,
13940 Mollégès, France

Dhr. S. Dumay, D. v.d. Doortogelaan 736, 2722 XH Zoetermeer

Dhr. A. van Egmond, Oranjelaan 5, Zoetermeer

Mevr. C. Feenstra-Kuiper, Karel Doormanlaan 91, Zoetermeer

Dhr. A.J. Hartman, Chopinlaan 67, 6865 EX Doorwerth

Mw C. Hoekstra-van der Spek, De Passage 28, Heerenveen

Dhr. P.F. Hofman, Hoekerkade 47, 2725 AE Zoetermeer

Dhr. C.M. van der Laan, Brempark 13, Zoetermeer

Dhr. T.A.M. Moers, Voorweg 146a, Zoetermeer

Dhr. D. Post, Gaagweg 2, 2636 AG Schipluiden

Dhr. R.R. Riemersma, Quirinegang 167, Zoetermeer

Dhr. R.M. Schmitz, Medeaschouw 110, 2726 KT Zoetermeer

Dhr. A. Scholten, Fokkerstraat 7, Zoetermeer

Dhr. H.J.C. v.d. Spek, Haarboersweg 3A, 7645 AD Hoge Hexel

Dhr. R. Stikkelorum, Drevel 65, 1141 KB Monnickendam

Mw. J.P. Stroomenbergh, Van Hogendorpweg 57, 4204 XM Gorinchem

Dhr. G. Westerman, Beukenlaan 71, Bleiswijk

In deze eerste aflevering van 2000 volgt hier een overzicht van het verloop van het aantal leden in het achter ons liggende jaar. Het bestand was in januari '99 1070 leden groot, eind december 1076. In totaal werden 91 nieuwe leden ingeschreven, maar door overlijden, verhuizing met onbekende bestemming, niet betalen van de contributie of opzegging, vielen er helaas weer 85 af. Dit jaar moeten we toch de 1100-grens ruimschoots kunnen overschrijden. Helpt u allemaal mee?

Ieder lid krijgt bij de volgende uitgave van dit blad een ledenpasje toegezonden. Op vertoon hiervan krijgt men op de normale entreprijs van het Stadsmuseum, zolang deze niet meer bedraagt dan fl. 5,- een korting van fl. 2,-. Bij aanschaf van een museumjaarkaart via het Stadsmuseum wordt op vertoon van de HGOS-ledenpas een korting verstrekt gelijk aan de 'vriendenkorting'. Deze korting bedraagt fl. 10,-.

Activiteitenkalender

Zo 6 februari	Inloopmiddag Archeologische Werkgroep Zoetermeer; 't Oude Huis, 13.00 tot 17.00 uur
Ma 7 februari	Inloopavond Genealogische Werkgroep Zoetermeer; 't Oude Huis, 20.00 uur.
Ma 21 februari	Excursie Bolsfabrieken te Zoetermeer; Bols Nederland, Wattstraat 61, 10.00 uur.
Za 4 maart	Genealogische markt, kerk Oosteinde 73, Rotterdam. Geopend van 11.00-16.00 uur. Te raadplegen: Archief, dat zetelt in Salt Lake City.
Zo 5 maart	Inloopmiddag Archeologische Werkgroep Zoetermeer; 't Oude Huis, 13.00 tot 17.00 uur.
Ma 6 maart	Inloopavond Genealogische Werkgroep Zoetermeer; 't Oude Huis, 20.00 uur.
Di 21 maart	Avondexcursie 'Duivenvoorde in het duister'; vertrek naar kasteel Duivenvoorde 19.00 uur 't Oude Huis.
Wo 12 april	Dia-avond Vlamingstraat, Van Rijweg, Broekweg en Roeleveen; 't Centrum, Frans Halsstraat 1, 20.00 uur.

Toelichting 21 februari:

Deze excursie is exclusief voor leden van het HGOS met aanhang. Het aantal deelnemers is gemaximeerd. U kunt zich aanmelden bij Ton Vermeulen (079) 316 79 20; wie het eerst komt, het eerst maalt.

Toelichting 21 maart:

Een unieke avondexcursie naar kasteel Duivenvoorde te Voorschoten. Zie voor de geschiedenis van het kasteel de vorige aflevering van 't Seghen Waert, pag. 2. We vertrekken om 19.00 uur van 't Oude Huis. In het kasteel aangekomen, worden we ontvangen met koffie en sfeervolle harpmuziek. En dan gaat het gebeuren! Met een kaars in de hand begeven we ons onder begeleiding van een deskundige gids door het donkere kasteel.

De deelname aan deze excursie is beperkt, voorinschrijven is derhalve essentieel. En weer geldt: wie het eerst komt, het eerst maalt. De kosten (bus) voor leden bedragen fl. 15,- en voor niet-leden fl. 25,-.

Aanmelden: Gertjan Moers, tel. 316 36 60 of Corry de Graaf, tel. 316 72 76.

Toelichting 12 april:

De nietige nederzetting Zoetermeer vond zijn oorsprong aan de randen van het Zoetermeerse Meer. Van de rand van het meer begon de ontginning van de Zoetermeerse veengrond. Op oude kaarten is nog te zien dat van het meer de zogenaamde 'eerste weg' en de 'tweede weg' de polder inliepen. Haaks op deze wegen liep de Broekweg, een landelijke weg met enkele boerderijen. Aan het begin van de Broekweg werden van de jaren '20 af mooie huizen gebouwd voor met name Zoetermeerse middenstanders. In 1932 werd dit voorbeeld gevolgd door woningbouwvereniging 'De Goede Woning' die er haar eerste huurhuizen liet neerzetten, beter bekend als de 'Rode Pannenbuurt'. Dit gedeelte van de Broekweg werd later omgedoopt tot J.L. van Rijweg, naar de bekende wachtmeester die tijdens de Tweede Wereldoorlog het leven liet. Helaas werden de vooral degelijke herenhuizen, waaronder één van de bekende architect Co Brandes, afgebroken om plaats te maken voor de eerste fase van het Stadshart. Komend van de J.L. van Rijweg naar de Dorpsstraat gaat men over de Vlamingstraat, waarschijnlijk genoemd naar de Vlaamse arbeiders die in vroeger eeuwen hier hun heil zochten.

Tijdens de avond zal ook aandacht worden geschonken aan het meest onbekende stukje Zoetermeer, namelijk de Roeleveenseweg. De weg is alleen bereikbaar vanuit Nootdorp en omvat slechts drie boerderijen en drie woonhuizen. De boerderijen werden alle bewoond door de familie Van der Helm.

De toegang is vrij voor leden van het HGOS, niet-leden betalen fl. 2,50.

Wijkavond De Leyens

Ruim 60 mensen, van wie driekwart niet-lid, vulden op een novemberavond de kerk De Doortocht aan de Hekbootkade voor drie lezingen over de wijk Buytenwegh-De Leyens. Het ontstaan van Zoetermeer op juist die plek kwam ter sprake, alsook de ontginningen, het turfsteken, het droogleggen en de bouw van de nieuwe wijk. Mocht u nu vinden dat u een prachtige wijkavond gemist hebt, dan kunt u het Middeleeuwse ontginningsverhaal van Bouke Tuinstra rustig nalezen in de volgende 2 afleveringen van dit verenigingsblad. En vergeet niet de datum van de komende wijkavond over het Dorp in de gaten te houden, deze zal plaats vinden in het najaar.

Restauratie monumentaal torenuurwerk in volle gang

Marco Mosselman

Een uniek monument

Toen enkele leden van het Historisch Genootschap in 1996 voorbereidingen troffen voor een rondleiding in de toren van de Oude Kerk ontdekten zij daar bij toeval een oud torenuurwerk. Dit uurwerk is in de jaren '50 vervangen door een elektrisch exemplaar, waarna het in vergetelheid is geraakt. Na enig speurwerk in de archieven van de kerk bleek dat het uurwerk in 1664, in opdracht van de kerkmeesters van de Nederlandse Hervormde Kerk is gemaakt. Het is gesmeed door Harmanus Brouckman in Leiden, die hiervoor 1.050 gulden ontving, plus kosten voor zijn verblijf in de plaatselijke herberg. Het bijzondere van dit uurwerk is dat het één van de oudste bestaande originele slingeruurwerken is! Het slingermechanisme is pas in 1657 door Christiaan Huygens ontwikkeld en ons uurwerk is dus reeds zeven jaar daarna volgens Huygens' methode gebouwd. Dit is ook wel logisch, aangezien het slingeruurwerk veel nauwkeuriger was dan zijn voorgangers. Omdat het één van de oudste slingeruurwerken van Nederland is, heeft het uurwerk niet alleen voor Zoetermeer betekenis, maar is het door de Rijksdienst voor Monumentenzorg ook nog eens tot nationaal monument verklaard.

Restauratie hoognodig

Het historische torenuurwerk heeft bijna 300 jaar trouwe dienst gedaan. Omdat het nog steeds op de tochtige en vochtige torenzolder stond, dreigde het in verval te raken. Alle originele verf was er al lang afgebladderd en het smeedijzer zat onder een dikke laag roest. Als er niet snel iets aan zou gebeuren, dan zou dit unieke monument binnen enkele jaren volledig zijn weggeroest. Actie was dus geboden!

Omdat het één van de weinige zeventiende-eeuwse monumenten is die Zoetermeer rijk is, spannen verschillende leden van het Historisch Genootschap zich in voor het behoud en restauratie van dit cultuurhistorisch monument. Het belangrijkste doel is dat het uurwerk behouden blijft. Daarna zal het uurwerk weer lopend worden gemaakt.

De werkzaamheden zijn inmiddels in volle gang. Voordat de handen daadwerkelijk uit de mouwen konden worden gestoken, moest echter eerst informatie worden ingewonnen bij de Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk. Deze stichting heeft een ruime ervaring met restauratie en onderhoud van oude torenuurwerken en met hun hulp is onder auspiciën van het Historisch Genootschap een plan van aanpak geschreven. Dit plan houdt in dat het uurwerk uit elkaar wordt gehaald, dat het wordt ontroest, opnieuw wordt geschilderd en dat het daarna weer lopend wordt gemaakt.

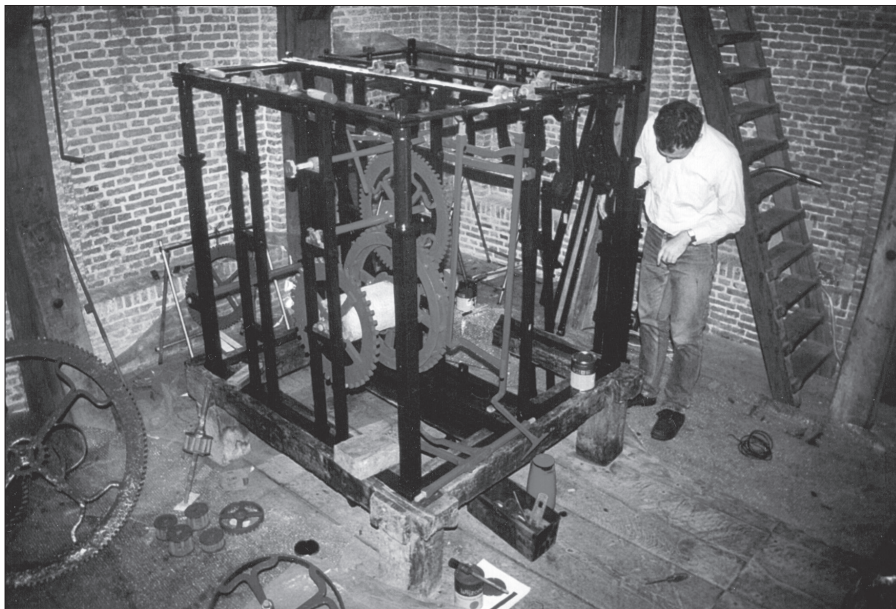
Stand van zaken

Tussen 1996 en nu is het mechaniek aan de hand van foto's en tekeningen nauwkeurig gedocumenteerd. Pas toen dit werk was voltooid, kon het uurwerk worden gedemonteerd. Omdat het smeedijzeren gevaarte ongeveer twee meter hoog, twee meter breed en twee meter diep is, had dit overigens nog wel wat voeten in de aarde. Het mechanisme bestaat uit circa 200 onderdelen! De tweede fase, het ontroesten, is gebeurd bij de firma Lambou. Inmiddels zijn de diverse onderdelen geschilderd. De volgende stap is dat er enkele ontbrekende en kapotte onderdelen worden bijgemaakt.

De moraal van dit verhaal is dat het Historisch Genootschap zich ook inzet voor verborgen monumenten. We streven ernaar het uurwerk weer in oude glorie te herstellen, zodat iedereen het op Open Monumentendagen in werking kan zien. Of de werkzaamheden in 2000 al zijn afgerond, is echter nog maar de vraag, aangezien de restauratie een nauwkeurige en arbeidsintensieve klus is.

Raadsels

De restaurateurs kampen echter nog met twee raadsels: Op welke van de vijf torenzolders heeft het uurwerk oorspronkelijk gestaan en hoe was de 2,42 meter lange slinger bevestigd? Deze slinger kan namelijk aan het plafond hebben gehangen, maar het is ook mogelijk dat de slinger door de vloer heeft gestoken. Heeft u het uurwerk in werking gezien, of kent u iemand die antwoord kan geven op deze vragen? Neemt u dan alstublieft contact op met Marco Mosselman, telefoon (079) 321 98 59.

Drie eeuwen in Zoetermeer

Ria Moers

We hebben zeer recent allemaal voor het eerst in ons leven een eeuwwisseling mogen meemaken. Een uniek moment, nietwaar? En helaas is het een reële constatering dat deze eeuwwisseling voor vrijwel iedereen tevens de laatste eeuwwisseling uit ons leven zal zijn. We schrijven met recht 'vrijwel' want er zijn wel degelijk uitzonderingen op de zo spreekwoordelijke gouden regel. Zo willen wij op deze wijze een 100-jarige huldigen die in Zegwaart is geboren op 5 november 1899 en derhalve twee (!) eeuwwisselingen in Zoetermeer heeft mogen meemaken.

Anna (Jacoba) Moers werd in 1899 geboren als dochter van een Delftse zadelmaker. Haar geboortehuis staat er 100 jaar later nog steeds. Dit was Dorpsstraat 132. In de jaren rond de vorige eeuwwisseling zag Zoetermeer er behoorlijk anders uit. De ouders van Anna zouden nu hun 'dorpje' niet meer herkend hebben. Vlak na de geboorte van Anna verhuisde het gezin Moers naar Dorpsstraat 152/154, een groot herenhuis waar meerdere gezinnen in woonden. Woningnood was 100 jaar geleden al een groter probleem dan heden ten dage! Toen Anna 14 jaar was brak de Eerste Wereldoorlog uit. Deze oorlog ging gelukkig aan Nederland voorbij, aan de gevolgen viel niet te ontkomen; gemobiliseerde militairen uit de omgeving kwamen in Zegwaart oefenen en het eten werd schaarser. Anna ging samen met haar (half)zuster Mina gordijnen naaien voor Zoetermeerse woninginrichters, zoals de familie Van Waaij. Nadat haar ouders waren overleden bleven de gezusters in hun ouderlijk huis aan de Dorpsstraat wonen.

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog werd de bovenverdieping van het huis van de zusters Moers jarenlang verhuurd aan de kinderen van hun (half)broer Jan. Nadat Mina de pensioengerechtigde leeftijd lang was gepasseerd, verhuisden Anna en haar zus naar de pas gereedgekomen bejaardenwoningen aan de Paltelaan. Hier heeft Anna, na het overlijden van haar zus, nog jarenlang op haar zelf gewoond. Inmiddels woont ze al enige tijd naar volle tevredenheid in 't Seghe Waert aan de Vaartdreef.

Historisch straatmeubilair

Botine Koopmans

Een woud van palen, borden, kastjes en afvalbakken bepaalt over het algemeen het beeld van straatmeubilair. Geen wonder dat het vaak wordt gezien als noodzakelijk kwaad, zeker als het ook nog slecht onderhouden is. Een andere reden is dat men het lelijk of detonerend vindt. Terecht? Meestal niet. Wie goed kijkt, ontdekt juweeltjes van ontwerpkunst op straat. De lantaampaal van architect H.P. Berlage bijvoorbeeld of de stadsklok van architect Rainer Bullhorst, beide voor de gemeente Den Haag ontworpen. De stadsklok van Bullhorst is ook in Zoetermeer te vinden.

De Haagse paal

Binnen de rijke schakering aan typen straatmeubilair neemt het historische meubilair een bijzondere plaats in. Het valt op door een andere, meestal rijk bewerkte vormgeving. Vergelijk maar eens een moderne lantaampaal - ooit in de Haagsche Courant omschreven als 'het meest armetierige type dat in West-Europa voorhanden is; een kale paal met een lichtbak erop' - met de Haagse paal, die in de Dorpsstraat staat.

De Haagse paal is in vele steden en dorpen van Nederland te vinden, maar het eerst in 1844 in Den Haag geplaatst toen de stad overging op gasverlichting. De Geïllustreerde Pers was enthousiast over de komst van de nieuwe verlichting: "Met ongeduld worden de ijverige werkzaamheden gade geslagen, die de betere toekomst voorbereiden. De goede ingezetenen getroosten zich met voorbeeldige gelatenheid, het opgraven der steenen voor hunne deuren, de belemmering der passage, het struikelen over hoogten, het heenstappen over diepten, het maken van omwegen, ja zelfs het slecht plaveisel der weder digt geworpen gronden, alles getroosten zij zich in het blijde vooruitzicht, om nu toch ook eens, als de maan niet schijnen wil of kan, voor misstappen beveiligd te zijn."

De rijk gedecoreerde paal heeft een nostalgische uitstraling. Er zijn ornamenten in de vorm van acanthusbladeren op aangebracht en bovenaan bevinden zich twee sierlijk gebogen zijarmen die bedoeld zijn voor de ladder van de lantaamaansteker. Boven op de kap zit een klein schoorsteentje waardoor de verbrandingsgassen konden ontsnappen.

Toen men in 1917 voor de straatlantaarns overging op elektrisch licht werden de oude gaslantaarns omgebouwd. De Haagse palen worden nog steeds gefabriceerd en zijn nauwelijks van de oude te onderscheiden (de nieuwe hebben onder aan een klein deurtje om bij het binnenste te kunnen komen).

Peperbus

Ten behoeve van de elektriciteitsvoorziening verschenen vanaf 1906 in Den Haag transformatorzuilen op straat. Ze zijn gemaakt van plaatstaal en afgedekt door een gewelfde zinken kap. Aan deze kap hebben de zuilen hun bijnaam peperbus te danken. Als we het hebben over lelijk straatmeubilair dan moesten vooral de peperbussen het ontgelden. In 1923 stelde de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting in Den Haag voor 'een algemeene regeling te treffen, waardoor voortaan voorkomen wordt dat de stad verder ontsierd wordt door de onooglijke transformatorzuilen.'

De transformatorzuilen herbergden de transformatoren die er voor zorgden dat de hoge spanning vanuit de centrale werd omgezet in een lage spanning die geschikt was voor huishelijk gebruik. De lage spanning werd verdeeld naar de gebruiker via een ondergronds netsysteem. Behalve als transformatorzuil werden de peperbussen ook benut voor het aanplakken van reclame. Maar dan 'werken zij in echter nog hooger mate ontsierend, een omstandigheid, waarop ook reeds door de Schoonheidscommissie is gewezen', schreef de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting in 1923.

Toen de transformatoren wegens de verhoging van de spanning van 3.000 volt naar 10.000 volt te groot werden voor de zuilen, werden ze geleidelijk aan buiten gebruik gesteld. Het is aan hun tweede functie als reclamezuil te danken dat ze niet allemaal uit het straatbeeld zijn verdwenen, al zijn er in Den Haag nog maar zes van de oorspronkelijk ruim 200 over. Deze worden nu dan ook gekoesterd als gemeentelijk monument. Ook in de Dorpsstraat heeft een peperbus als reclamezuil gestaan, op het toenmalige pleintje bij Albert Heijn.

De peperbus is nu opgeslagen in afwachting van een nieuwe plek.

De grotere transformatoren werden ondergebracht in stenen gebouwtjes die meer ruimte konden bieden. De eerste verschenen in Den Haag in 1925 en ondervonden net als de zuilen veel weerstand. Het liefst werden ze weggestopt in de bosjes of opgenomen in de landhoofden van bruggen. Toch zijn het over

Een peperbus aan het Lange Voorhout. Deze heeft op de kap een gravenkroon, voorzien van fleurons met parels.

algemeen heel aardige bouwwerken, minihuisjes eigenlijk. Aan het begin van de Eerste Stationsstraat staat zo'n minihuis, van baksteen met een rood pannendak. Aan de Zegwaartseweg is een grotere versie te vinden.

Banken

Net als bij de lantaampalen zijn de negentiende-eeuwse banken veel drukker versierd dan de moderne varianten. De bekende betonnen Kemperbanken zijn veel saaier dan de mooi bewerkte gietijzeren banken. De dubbelbank bijvoorbeeld die alleen nog op het Lange Voorhout en op het Nassauplein in Den Haag is te vinden, heeft prachtig gevormde poten. Deze bank werd ook wel luizenbank genoemd omdat men hierop rug-aan-rug zit, dus met de hoofden dicht bij elkaar, zodat de luizen gemakkelijk kunnen overspringen. Een ander model is de rustieke bank. Deze heeft poten en rugsteunen die in de vorm van takken zijn gegoten. Dergelijke banken konden worden besteld uit de catalogi van tuinmeubilair die door de ijzergieterijen werden uitgegeven. Wel strak en sober maar niet saai is de forse houten bank met bijbehorende papierbak uit 1926 die door Piet Zwart, medewerker van het architectenbureau Berlage, speciaal voor het Buitenhof is ontworpen. De bank is uitgevoerd in de kleuren die passen bij de periode van het nieuwe bouwen: wit, rood en zwart.

Paaltjes

Als scheiding tussen de particuliere stoep en de straat plaatste men vroeger vaak een reeks paaltjes of hekwerken. Zij boden natuurlijk een mooie kans tot versieren en dat heeft men dan ook niet nagelaten. Fraaie staaltjes van beeldhouwwerk en smeedwerk zijn vlak langs de straat te vinden. Vooral op het Lange Voorhout in Den Haag is een grote verscheidenheid aan palen en hekken te vinden.

De afscheiding was er niet alleen voor de sier, maar ook bedoeld om koetsen, handkarren en later auto's op afstand te houden. Er waren zelfs speciale kleine paaltjes voor, de zogenaamde schamppalen, die de hoeken van de stoep of de gevel moesten beschermen tegen aanrijdingen. Bij de stoep van Dorpsstraat 13 is er eentje te vinden. Het is een zeshoekig hardstenen paaltje met een groef aan de bovenkant ter versiering. Minder fraai is de reeks stoeppalen in de Dorpsstraat die tussen de openbare stoep en de straat staat; ze zijn bovendien slecht onderhouden. Een uitzondering vormen de nieuwe paaltjes voor bakkerij Pieterse (Dorpsstraat 31). Deze refereren aan de historische modellen en passen goed in het dorpsbeeld.

Palen werden ook gebruikt om de grenzen aan te geven tussen gemeentes, provincies, waterschappen of landgoederen. Zoetermeer is in het gelukkige bezit van een grenspaal die op de plaats stond waar de grenzen van de drie

hoogheemraadschappen Delfland, Schieland en Rijnland bij elkaar kwamen. Na een lange periode van afwezigheid is deze paal ter gelegenheid van de Open Monumentendag op 11 september 1999 herplaatst in de berm van de Reginagang, dankzij de gezamenlijke inspanning van het Historisch Genootschap, wijkbeheer Rokkeveen en monumentenzorg. Hier staat de paal precies op de lijn tussen zijn oorspronkelijke plaats op de voormalige Reguliersdam en de watertoren.

Hekken

De hekken rond voortuinen of terreinen zijn in wezen een variant op de stoepaaltjes en -hekken. Ook zij grenzen een gedeelte van de openbare straat af.

Hofstede Meerzigt aan de Voorweg bezit een monumentaal houten hek dat de oprijlaan afsluit. Het is een reconstructie van een hek dat bij boerderij De Eenhoorn in Noord-Holland uit 1682 hoort. Het buurpand, de boerderij Voorzorg aan de Voorweg, is voorzien van een smeedijzeren hek uit de negentiende eeuw dat langs het erf is aangebracht. De beide hekpijlers vermelden de naam: op de ene staat Voor en op de andere Zorg.

In de Dorpsstraat vallen de mooi vormgegeven ijzeren hekken van de beide rijksmonumenten 't Oude Huis en Op Doortocht op. Het hek van Op Doortocht is bekroond met dennenappels als symbool van gastvrijheid.

(Bijna) zeldzaam

De telefooncel is een voorbeeld van straatmeubilair dat steeds minder nodig zal zijn. Dat begon al toen vrijwel iedereen de beschikking had gekregen over een toestel thuis, maar met de komst van de gsm is de telefoon tegenwoordig altijd en overal bij de hand.

Het nieuwste model van KPN-Telecom is de open groene telefooncel, maar de meesten zullen zich nog wel de klassieke zilvergrijze cel met het opschrift TELEFOON in witte letters op blauw glas herinneren. Het ontwerp is in 1931 in opdracht van de PTT gemaakt door de architecten J.A. Brinkman en L.C. van der Vlugt (bekend van de Van Nelle fabriek en het Feyenoord stadion in Rotterdam) en gefabriceerd door de firma Gispen. Er staat er nog een op het Buitenhof in Den Haag. Deze is als gemeentelijk monument beschermd. Echt zeldzaam is oude bestrating geworden. Trottoirbanden van natuursteen in glanzend blauwgrijs of glinsterend zachtroze zien we nauwelijks meer in Zoetermeer. Helemaal uit Zoetermeer verdwenen zijn de zogenaamde Iron bricks. Het zijn zwarte tegels, ook wel droptegels of jujubes genoemd, die vanaf 1880 werden toegepast. De tegels waren een Engels fabrikaat en werden onder

grote hitte gebakken van rode klei. Ze zijn onder meer nog te vinden op de Van Boetzelaerlaan en op de Nieboerweg in Den Haag.

Slot

Passend bij het begin van de nieuwe eeuw én bij het straatmeubilair zijn de nieuwjaarswensen van de vulders en lantaamaanstekers in Den Haag. Zij spraken in poëtische bewoordingen hun heil- en zegenwens uit, 'eerbiedig opgedragen aan zijne Majesteit den Koning der Nederlanden en verder aan de Heeren Burgemeesteren en inwoners van 's-Gravenhage' in de hoop daarmee foaien te ontvangen. Het jaar 1823 werd als volgt begroet:

'Al wederom een Jaar voor ons gezigt vervlogen,
En als een flaauwe lamp als 't ware uitgegaan!
Dan, welk een schit'rend licht ontdekt zich aan ons oogen,
Hoe helder schijnend breekt het Nieuwe Jaar weer aan!'

Geraadpleegd: Botine Koopmans, *Op straat gezet. Historisch straatmeubilair in Den Haag*, VOM-reeks Den Haag 1997.

Bijschriften bij de afbeeldingen op pag. 14 en 15:

1. Voorbeeld van slecht onderhouden straatmeubilair: het schaaktafeltje op het plein voor de muziekschool
2. Het kleine transformatorhuis aan het begin van de Eerste Stationsstraat. Op een gevelsteentje is het GEB vermeld
3. De stoepaaltjes voor bakkerij Pietersen refereren aan historische modellen
4. Iron bricks op de Van Boetzelaerlaan
5. De rijk geornamenteerde Haagse paal uit de negentiende eeuw
6. Een voorbeeld van een 'armetierige lichtbak'
7. De grenspaal van de drie hoogheemraadschappen in de middenberm van de Reginagang
8. Een moderne bank met betonnen draagstel voor de Nicolaaskerk
9. Negentiende-eeuws hekwerk voor de boerderij Voorzorg aan de Voorweg. De dennenappel is het symbool van gastvrijheid.
10. De klassieke zilvergrijze telefooncel van Brinkman en Van der Vlugt op het Buitenhof
11. Schamppaaltje ter bescherming van een stoep in de Dorpsstraat

Sprekend verleden in gesprek met Cor Veelenturf

Ria Moers-de Vree en Nelleke van Wijk-Moers

Zoetermeer heeft een aantal café's gehad. Eén van de bekendste was 'De Jonge Prins' van de familie Veelenturf. Over het café en zijn werk bij Nutricia heeft de Interviewgroep gesproken met De heer Cor Veelenturf. Hij werd in 1915 in Zwammerdam geboren. Kort na zijn geboorte is de vader van de heer Veelenturf naar Zegwaart gekomen om het café 'De Jonge Prins' van Engel Ooms over te nemen.

Een Bondscafé in de Zegwaartse Dorpsstraat

"Ooms, ja. Die naam heeft ook op een ruit gestaan. Op heel oude foto's staat nog Ooms. Later heeft hij naast Lammens, dus het Dorpshuis, een fruitwinkeltje gehad. Hij ging op iets anders over maar waarom weet ik niet. Daar was ik nog veel te klein voor.

Voor het café De Jonge Prins staat C. Veelenturf

Het café van mijn vader was een zogenaamd Bondscafé. Een Bondscafé had een ander publiek dan de kroegen waar de gewone werkmensen kwamen. Een Bondscafé had een soort erkenning van de ANWB. Je had vroeger fietstochten vanuit Rotterdam of Delft naar de bloembollen. En dan gingen die fietsers naar een Bondscafé. Daar was een terrasje bij, dat was meer voor reizigers. Er was bij ons ook één slaapruijnte, een hotel was er eigenlijk ook bij, maar dat werd hoofdzakelijk gebruikt voor de gasten die niet weg konden uit Zoetermeer. Laat ik maar zeggen met uitvoeringen, of het nou Kees Pruis was of de familie Hofman. Ik weet niet of je die families uit Rotterdam kent?

Dat waren artiesten die bij ons uitvoeringen gaven. Als het moeilijk was om terug te gaan, bijvoorbeeld tijdens een strenge winter, dan bleven ze overmachten.

Wij moesten als kind ook meewerken in het café. Wij konden schoonmaken en we konden mastiek maken. Mastiek maken? Dat is stoelen ondersteboven op de tafel zetten. En als je dat gedaan hebt, dan kon je onder de tafel vegen. In het begin had je de kale planken en dan werd er geschrobd. Later lag er kokoskleed en dan werd er gestofzuigd. En dan moest je eronder helemaal stofzuigen. Want vóór die tijd had je ook spuugbakjes, kwispedoors. Die had je in het beginstadium. Dan stonden er van die vierkante bakjes en dan kwamen de mensen die pruimden en die spuugden daar de pruim in. Zo ging dat. Het was oud, maar het was er. En met de paardenmarkt werd het kokoskleed er uitgehaald. Dan werd het opgerold en werd het buiten uitgeklopt. Dat gebeurde hoofdzakelijk met de paardenmarkt. Anders niet, dan kwam overdag 'beschaafd' publiek. Maar de Dorpsstraat was dé paardenmarkt. Tot aan de driesprong met de Stationsstraat stond er een dubbele rij paarden. Maar dat was voor ons een goede dag natuurlijk. Want er werd flink gedronken.

Achter het café was een stalhouderij. Daar hadden we zo'n 20 paarden staan. Daarvoor had mijn vader ook personeel in dienst. Dat was Arie Henneken. Hij was de koetsier. Want wij verzorgden alles vanaf de geboorte tot aan de dood. Want we hadden speciaal één paard staan voor dokter Façee Schaeffer. Dan moesten we à la minute het paard inspannen want de dokter moest weg, bijvoorbeeld naar de Meerpolder. En dat paard was een vos, een kwikvosje, en dan kon hij heel snel daar naartoe rijden. Want dat ging allemaal nog met paard en wagen. En die paarden werden verzorgd door Arie Henneken en Wim Dorst. Wij hadden ook bijzondere paarden, dat waren altijd zwarte paarden. Ze werden ook wel gebruikt voor werkzaamheden maar over het algemeen stonden die klaar voor rouw en trouw want mijn vader had ook een lijkkoets. Waar die gebleven is weet ik niet want die is in de oorlog weggegaan. Arie Henneken heeft op de koets gezeten en dan liep Wieriks of koster Buis er altijd voor. En dan had je nog verschil of het een protestantse begrafenis was of een katholieke. Want bij de katholieken zat er achter op de lijkkoets een kruis en bij de protestanten was het achter op een krans. En uiteraard waren er ook rangen en standen. Ja, natuurlijk, één paard, twee paarden. Bedekte paarden, niet bedekte paarden en lantaarns er op of er af. En zo'n begrafenis gaf veel bekijks, dat was dorps. Want de klok werd geluid en dan hoorde je dat het rouw was en dan zag je de koets gaan en dan keek je of hij linksaf naar de Nederlands Hervormde Kerk of rechtdoor naar de Katholieke Kerk ging.

Verder hadden wij ook sleperswagens. Dat waren transportwagens met gewoon vier wielen en een platte bodem met een plaatsje waar de koetsier kon zitten en dan twee paarden ervoor. Mijn vader had zo'n tien wagens in bedrijf. Die gingen bijvoorbeeld naar de Leidsewallen stenen laden die vervoerd moesten worden naar de Stationsstraat. Al die stenen voor de watertoren bijvoorbeeld, heeft mijn vader vervoerd. En als die wagens niet werden gebruikt, dan werden ze overal langs de weg neergezet. Dat kon zo maar. Ja, vroeger kon dat wel. Daar maakte niemand zich druk om. Je liet het op het werk staan. Je ging met de paarden naar huis, zoals een boer de ploeg in de wei liet.

En wij hadden niet alleen een stalhouderij en een café, maar ook een uitspanning. Als het zaterdag was, dan moest ik wel eens 10 of 15 paarden wegbrengen naar de wei want dan was het zondagmorgen weer uitspanning van het kerkbezoek. Dan moest er weer plaats zijn. En dan bracht ik onze paarden de Dorpsstraat uit naar het begin van de Schinkelweg. Over de ophaalbrug en daar had je een weggetje naar het weiland en dan bleven de paarden daar. Want zondag kwamen ze hoofdzakelijk vanaf de Zegwaartseweg de kerkpaarden bij ons neerzetten. Wij woonden in de Dorpsstraat vrijwel tegenover de Nederlandse Hervormde Kerk en dan kwamen de mensen die ook naar de Nederlands Hervormde Kerk gingen bij ons uitstallen. Voor een uurtje of anderhalf en dan gingen ze naar de kerk en dan kwamen ze weer terug, paard inspannen en dan gingen ze weer naar huis toe. Ze bleven over het algemeen niet. Af en toe een enkeling, die bleven dan koffie drinken met de vrouwen. Maar over het algemeen niet. Aan het eind van het jaar kregen ze dan allemaal een rekening, van zoveel stallingen heb je gehad. Dat was gewoon een soort abonnement. De katholieken lieten hun paarden hoofdzakelijk bij Van Well uitstallen, bij 'De Gouden Leeuw'. Ook wel bij ons maar wij waren, laat ik maar zeggen 'neutraal'.

In het land bij ons achter had mijn vader op een gegeven moment een muur gezet, ongeveer één meter in de grond en daar hebben we een ijsbaan gemaakt. Dan werd er een stromat gelegd en dan kon je met de schaatsen zo naar het café toe. Zo rommelde je een eind weg. Dat land achter het café was allemaal onder beheer van mijn vader, niet in eigendom. Want het eigendom was van de familie Osy. Ze kwamen van Osy wel eens een keertje in Zegwaart en dan was de rentmeester erbij. En dan liepen ze het hele geval weer eens rond. Dan kwamen ze kijken of het in goede staat was en uiteraard de centen ophalen. Die moesten weer naar Baron van Osy. Hij had zelfs nog een kerkbank in de

De ijsbaan achter bij
Veelenturf met op de
achtergrond rietmatten tegen
de wind. Staande: C.
Veelenturf, links Herman van
Herwijnen, rechts Dick
Havenaar.

katholieke kerk vroeger. Waar nu de priesters zitten, op het hoofdaltaar, daar stonden de banken van de familie Osy.

Naar Nutricia

In 1929 ben ik naar Nutricia gegaan. En daar ben ik als jongste bediende begonnen. Daar heb ik drie generaties Van der Hagens meegemaakt. Oude Martin heb ik dan heel kort gekend. Vervolgens is Chris Hodes gekomen en toen Jan van der Hagen en daarna Erlend van der Hagen. En Hodes was streng! Ik zie hem nog staan hoor, na de oorlog. Dan moest je met hem mee en dan werden al de wagens van Nutricia gestationeerd vóór de garage, die Diamonds met die mooie zilveren letters erop met 'Nutricia'. En dan ging Hodes kijken of alle wagens keurig netjes schoon waren. De achterdeuren werden opengemaakt of de laadruimte schoon was en dan ging hij de garage zo in het vierkant rond, of dat schoon was. En of de uniformen goed waren, want dan moesten ze allemaal in het gelid naast de wagen staan. En dat was niet het enige, hoor. Hij moest ook de post ondertekenen. Oh grut, ik kan zijn handtekening nog zetten als het moet. Dat ging met een kroontjespen. Iedere week moest ik er een nieuwe kroontjespen in doen. En ik moest met een vloeihouder over de inkt heen. Keurig netjes, heel voorzichtig, anders liep het uit. Maar nadat Hodes de brief ondertekend had, gooide hij die zo op de grond! En dan moest je goed opletten dat ze toevallig niet op elkaar lagen. Dan moest je het heel voorzichtig oppakken en afvloeien. Tot op een gegeven moment Jan van der Hagen als commissaris bij hem zat. Dan zei hij: "Chris, mag ik ook eens even lezen?" En dan had ik het al afgevloeid, want dat moest je eerst van tevoren afvloeien, en dan vroeg hij aan Hodes: "Mag ik die ook lezen?" Dan legde hij het keurig netjes zo neer. Dan zei hij: "Cor, alsjeblieft". En dan gaf hij het door. Dan zei hij tegen Hodes: "Zo moet het". Oude Hein Parlevliet moest zelfs buigen voor die man, oh grut nog aan toe... Het was een strenge man, Hodes.

Daarna werd ik kantoorklerk. In de crisisjaren '20 en '30 hadden we personeel uit de hele omgeving vandaan. Want wij namen arbeiders aan uit Berkel, Bergschenhoek, Bleiswijk en heel veel uit Stompwijk. Die kwamen op de fiets naar Nutricia. Dat waren allemaal werklozen. En die kregen dan Fl. 12,-, fl. 12,50 per week. Dat was toentertijd het bod. En aan het einde van de week werd dat keurig netjes door ons uitbetaald. Hagendoorn en ik werden dan in een kantoortje opgesloten, beneden bij de brandkast. Dan haalde Raaijms het geld eruit en die zette het keurig netjes in het kantoortje neer. En dan mochten wij er in komen en dan werd de deur gesloten en dan moesten wij alle loonbriefjes nagaan en dat moest precies tot op de halve cent uitgerekend zijn. Wat in de zakjes zat, moest kloppen met de briefjes. Dat was secuur werk, hoor. Potverdikkie, nou. Dan werd het spul naar het kantoortje ervoor gebracht. Daar zat Hein Parlevliet en daar zat Ceelen en daar zat nog iemand. Ik weet niet meer precies hoe die heette. En de arbeiders kwamen dan zaterdag bij het kantoortje hun loonzakje halen.

De producten van Nutricia waren toentertijd papsorten, zoals havermoutpap, rijstepap en gortpap. Diverse melksoorten, getapte melk, kindermelk en eiwitmelk. Koffiemelk is van later. Chocomel is ook van later. Daarvoor maakten we wel chocolademelk. Dus cacaodrank. Maar het was op dat moment nog geen chocomel. Dat is later gekomen. Maar we maakten wel onder andere Basedowmelk. Dat waren maar zulke kleine busjes. Dat werd gemaakt van geitenmelk. En die geiten stonden op een geitenfarm, bij Van Eck over het spoor. Bij de geiten waren de schildklieren weggehaald, dat was Basedow. Basedow is een kropziekte, een soort struma. En we maakten Backhausmelk, dat was ook een soort kindermelk. Backhaus was toentertijd een Duitse ingenieur of chemicus, die het uitgevonden had. En Nutricia had een bakkerij voor diabetici. De bakkerij van Nutricia stond onder leiding van Van Ruitenburg. Die maakte hoofdzakelijk de artikelen voor de diabetici. Onder andere luchtbrood, glutenbrood, speculaas, ja, wat nog meer? Snoeperijtjes, suikervrije chocoladerepen, dropjes, tumtummetjes enzovoort. En na die tijd had je wat ze op het ogenblik Benco noemen. Dat waren korreltjes cacao.

De melk kwam van de boerderijen hier uit de omtrek en uit Stompwijk, die kanten uit. Dat werd met paard en wagens in kannen opgehaald en naar de melkontvangst gebracht. Bij de melkontvangst werd het verder verwerkt. Nutricia had ook boerderijen in eigendom. Bijna alle boerderijen aan de Rokkeveenseweg waren eigendom van Nutricia. En in de Nutriciahoeve was een speciale kamer, een serre, en die was afgesloten en daar stonden de geweren in van de directieleden. Dan werd daar in die kamer een heel jachtfeest

gehouden. En dat was een kamer zoals een jachtkamer er uit ziet. Met hertengeweien en standaards voor de geweren. Op een bepaalde tijd kwamen die directieleden hier jagen. En dat was geen kleinigheidje van laat ik maar zeggen een honderd meter. Nee, dat waren kilometers die je dan moest lopen. En dan werd er een haasje geschoten of fazantje of zoiets dergelijks, wat er op het veld was of wat er in de polder was. En dan bleven ze natuurlijk de hele dag en de hele avond. En er werd misschien gepimpeld. Want over het algemeen was het wel zo dat de heren naar huis gebracht werden, want de trein was er al.

Nadat ik kantoorklerk was ging ik naar de afdeling filialen. En toen ik de filialen had moest ik op een gegeven moment zelf naar de filialen toe. Nadat ik op een gegeven moment alle 9 filialen heb gehad en weer in Zoetermeer terecht kwam, was het oorlog. En ja, wat weet je en wat moet je? Toen heb ik het werk van Meinsma junior overgenomen. Wat ze tegenwoordig logistiek noemen, vervoer en expeditie. En zodoende ben ik ook in de fabriek begonnen. Toen moest ik op een gegeven moment naar Amsterdam. Meinsma senior riep me en zei: "Morgen moet je bij de directeur komen." Ik dacht: "Jees, heb ik weer wat gedaan, wat niet goed is?" Maar toen zei Hodes: "Je moet met mijn zoon mee." Hij reed met een Citroën met een gasballon erop naar Amsterdam. Wat was nou het geval? De filiaalhouder was op staande voet ontslagen en toen moesten wij maar beginnen. Er waren veel openstaande rekeningen en die moest ik allemaal innen. Daar hebben we de boel weer op poten gezet. Ik heb uiteindelijk twintig jaar in Amsterdam gezeten."

Een auto van Nutricia met een gasgenerator erachter; vlnr: De Hertog, chauffeur (een onbekende), C. Veelenturf en de stoker van de gasgenerator

Achttien geboorten rond 1900

Henk Windmeijer

Inmiddels zijn de laatste Zoetermeerse kinderen van het vorige millennium en de eerste voor het nieuwe millennium ingeschreven bij de burgerlijke stand. Het aantal kinderen dat rond de vorige eeuwwisseling in Zoetermeer en het voormalige Zegwaard werd ingeschreven, was natuurlijk veel lager dan bij de net achter ons liggende eeuwwisseling. Tussen 1 december 1899 en 31 januari 1900 werden in totaal achttien kinderen ingeschreven. Wat direct bij deze inschrijvingen rond de eeuwwisseling opvalt, is het feit dat bij de inschrijving van de burgerlijke stand het beroep van de moeder al voorgedrukt stond. De burgerlijke stand van Zoetermeer en het voormalige Zegwaard ging er in 1900 namelijk nog vanuit dat de moeder geen beroep had. Zodoende werd in de akte 'zonder beroep' alvast voorgedrukt. Iets wat onze huidige generatie aan het begin van deze nieuwe eeuw zich nog maar moeilijk voor kan stellen.

In Zoetermeer werden in december 1899 vijf kinderen geboren en in januari 1900 drie. In Zegwaard was dit niet veel anders. Van de laatste vijf inschrijvingen in 1899 in Zoetermeer werd als eerste op 1 december 1899 Elisabeth Johanna Wijnhof geboren. Zij was een dochter van Hermanus Wijnhof en Gijsberta Johanna van Loon. Hermanus Wijnhof kwam in 1896 vanuit Rotterdam naar Zoetermeer. Hij was een van de fabrieksarbeiders, die zich door de eerste fabrieken zoals Nutricia en Brinkers liet aanlokken. Een dag later werd op 2 december 1899 Johannes Sluiter geboren. Hij was een zoon van Abraham Sluiter, koopman annex vrachtrijder en van Neeltje Verheij. In 1896 namen zij vanuit Berkel hun intrek aan de Delftsewallen in Zoetermeer. Aan het begin van de vorige eeuw nam de transportsector vooral in Zegwaard een grote vlucht. In 1903 vertrok Sluiter dan ook naar Zegwaard. Vervolgens werd op Sint-Nicolaasdag Jacoba Karens geboren, een dochter van koopman/landbouwer Leendert Karens en Maria Riem. Leendert Karens had een boerderij aan het begin van de Voorweg met land in de Nieuw drooggemaakte polder. Een dag later werd Bernardus Maria van der Meer geboren. Hij was een zoon van tuinder Laurens van der Meer en de uit Bleiswijk afkomstige Petronella Comelia van Dorp. De tuinderij van Laurens van der Meer lag ook langs de Voorweg. De tuinbouw vond in beide dorpen voornamelijk plaats op het niet afgegraven veen op en langs de dijken aan de Voorweg, Wallendijk en Zegwaardseweg. Laurens van der Meer vertrok in 1906 naar Rotterdam, maar vestigde zich kort daarna weer aan de Leidsewallen onder Zoetermeer. De laatste boreling in 1899 op 15 december was Adrianus Rademaker, een zoon van arbeider Adrianus Johannes Rademaker en Maria Bouman. Zij

kwamen op 15 juli 1898 uit 's Gravenhage en woonden aan de Voorweg alwaar twee dagen na de eeuwwisseling hun zoontje kwam te overlijden.

De eerste ingeschrevene in Zoetermeer na de eeuwwisseling anno 1900 was Dirkje Westhoek, een dochter van arbeider Willem Westhoek en Fija Pauk en geboren op 20 januari. Ook zij hadden hun domicilie tussen 1894 en 1900 aan de Voorweg. Willem Westhoek was net als Adrianus Rademaker werkzaam bij landbouwers aan de Voorweg. Daarna vertrokken zij naar Zegwaard waarvandaan zij ook gekomen waren. In 1901 woonden zij weer aan de Voorweg en ze vertrokken in 1902 weer om zich in 1909 weer te vestigen in Zoetermeer. Arbeiders verhuisden in die tijd vrij regelmatig. Dit werd veroorzaakt doordat de huizen veelal in eigendom waren van de werkgevers. Zij verhuurden hun arbeidershuizen aan hun eigen personeel. Als een werknemer ontslag nam of kreeg, betekende dat dat hij het huis moest verlaten om plaats te bieden aan een nieuwe werknemer. Keren we terug naar de burgerlijke stand, dan vernemen we dat vanaf de Voorweg ver in de polder op 26 januari in de kleine watermolen in de Nieuw drooggemaakte polder Jannetje Verhoeff werd geboren. Zij is een dochter van molenaar Jacobus Verhoeff en Neeltje Bregman. Vader Verhoeff als watermolenaar zorgde ervoor dat het water in de Nieuw drooggemaakte polder op peil bleef en de landbouw naar behoren kon worden uitgevoerd. Als laatste werd aan de Reguliersdam langs de Landscheiding op 31 januari 1900 Willemina Kalisvaart geboren, een dochter van landbouwer Jacobus Kalisvaart en zijn vrouw Maria Bos. Jacobus Kalisvaart kwam uit Maasland en trad in 1889 in het huwelijk als weduwnaar met de weduwe Maria Bos uit Leiderdorp.

In het voormalige Zegwaard werden in de laatste maand van 1899 vier en in de eerste maand van 1900 zes kinderen geboren. Als eerste werd op 15 december 1899 in het gezin van schipper Krijn du Clou een dochter Willempje geboren. Haar moeder was Annigje van den Hoven uit Pijnacker. Zij woonde tegenover de Oude Kerk in de Dorpsstraat. Daarna werd twee dagen later weer een schipperskind geboren en wel Johanna Wilhelmina Vonk. Zij was de oudste dochter uit het huwelijk tussen Jan Vonk en Johanna Buitendijk. Jan Vonk beheerde later het proeflokaal in de Dorpsstraat aan de overzijde van de huidige muziekschool. Vervolgens werd vier dagen later Hermina in 't Veen geboren. Zij was een dochter van Hendricus Antonius in 't Veen en Jannetje de Groot. Vader in 't Veen was arbeider bij een van de landbouwers aan de Zegwaardseweg en vertrok in februari 1900 naar Bleiswijk. Op eerste Kerstdag werd Johannes Dorst geboren, een zoon van arbeider Thomas Dorst en Adriana van Slierendrecht. Thomas Dorst was arbeider en woonde in de Dorpsstraat. Zo

kwam Thomas Dorst in 1888 vanuit Zoetermeer naar Zegwaart en vertrok in 1890 weer naar Zoetermeer. In 1892 kwam hij terug vanuit Zoetermeer en vertrok op 17 mei 1907 wederom naar Zoetermeer. Ook hier weer het regelmatig verhuizen van de arbeider. Tot overmaat van ramp overleed op de dag van hun vertrek uit Zegwaart in 1907 de inmiddels zesjarige Johannes. In 1900 werd als eerste in het register van Zegwaart ingeschreven de zoon van Hendrik Mulder en Johanna Margaretha van Dongen. Hij was geboren op 14 januari 1900 en werd Adrianus Franciscus genoemd. Hendrik Mulder was gruttersknecht en woonde in de Dorpsstraat tegenover de Oude Kerk. Adrianus Franciscus overleed 11 dagen na zijn geboorte. Rond 1900 was zoals al eerder bleek de kindersterfte nog hoog. Clasina Elisabeth Rinckel schonk op 20 januari 1900 het leven aan een zoon Willebrordus Lambertus Rinckel. De arts Abraham Meerburg uit Zoetermeer gaf het kind aan bij de burgerlijke stand in Zegwaart. Clasina Elisabeth Rinckel was een ongehuwde moeder. Haar vader Andreas Willebrordus was postbode en woonde in de Dorpsstraat en later aan de Zegwaartseweg. Enkele maanden na zijn overlijden in 1902 vertrokken moeder, dochter Clasina Elisabeth en kleinzoon Willebrordus naar Gouda. Op 23 januari 1900 werd in het arbeidersgezin van Willem Zonneveld en Aagje van Wirdum een zoon Martinus Cornelis geboren. Ook dit kindje was een kort leven beschoren en overleed na drie maanden op 23 april 1900. In het gezin van de landbouwer Jacob van Dorp en Teuntje Koetsier aan de Zegwaartseweg wordt op 24 januari 1900 een tweeling geboren. Zij krijgen als naam Adriana en Teuntje. Vader Jacob van Dorp was een landbouwer op bedrijf. Een 'landbouwer op bedrijf' leidde in dienst van de grondeigenaar het landbouwbedrijf en woonde veelal ook op de boerderij. Hij kwam in 1888 vanuit Hazerswoude en vertrok in 1903 naar Kamerik. Dit waren dan in vogelvlucht de 18 ingeschrevenen in de burgerlijke stand van Zoetermeer en Zegwaart rond 1900. Aan de hand van de inwoners van Zoetermeer en Zegwaart tracht de genealogische werkgroep de geschiedenis van onze plaats in beeld te brengen.

Puzzel

De oplossing van de puzzel die in aflevering 3 van 1999 stond, luidt:

"Het verleden blijft altijd weer boeien."

Er zijn veertig goede inzendingen ontvangen. Hieruit zijn de volgende drie winnaars getrokken: A.A. van der Tang, D. Mieras en A. Pater, allen te Zoetermeer. Hartelijk gefeliciteerd!

Ingezonden stuk

De redactie ontving van de hand van de heer T.C. Klos (Pzn) uit Heerhugowaard een reactie op het artikel over de heer Kentgens. Hartelijk dank daarvoor. Wegens plaatsgebrek citeren wij slechts het eerste gedeelte:

“Uw novemberrubriek van ‘t Seghen Waert is voor mij een openbaring geweest van een tijd die ik als kind op het eind van de oorlog heb meegemaakt. Dokter Kentgens, onze tandarts, waar we als kinderen alleen heen gingen als we kiespijn hadden, was in Zoetermeer, althans bij mij, bekend als lid van de illegalen, ik was toen tien jaar oud. De vechtpartij met de Duitsers, in die tijd, op of bij de Rotte is mij ook bekend. Maar zoals dat gaat na lange tijd, gaan bepaalde zaken in je geheugen vervagen. Gelukkig het uitgebreide verslag in ‘t Seghen Waert, waarin we precies kunnen lezen hoe het zat in die tijd. Dokter Kentgens was en is een gerespecteerde Zoetermeerder en naast hem zo veel anderen, dokter Steur (hij heeft mij ter wereld geholpen) en niet te vergeten dokter Palte. Met enkele anderen, zoals Jacob van Rij, die sneuvelde vormden zij een groep Nederlanders van het goede soort. Ofschoon ik weet dat velen nooit genoemd worden, ook wel omdat ze dat zelf niet zo graag willen. Ik heb een oude nog levende tante van 85 jaar die in de polder, op het eind van de Leidsewallen, joodse mensen verborg en die allen de oorlog hebben overleefd. Inmiddels ben ik 65 geworden, maar door de spanning in die dagen van razzia en vechtpartijen staat alles nog zo in mijn herinnering gegrift. Na 55 jaar zijn me nog de kleinste details bekend, bij voorbeeld:

In uw artikel spreekt dokter Kentgens over voedsel dat wij als kinderen op de openbare school in de Dorpsstraat kregen. Daar heb ik van genoten, echter, het was roggebrood met kaas en geen worst zoals uw artikel vermeldt. We kregen het niet iedere dag, alleen op de dagen maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag. Ook herinner ik me nog dat we stiekem tijdens het speelkwartier naar Toon van Fraassen glipten, we mochten het eigenlijk niet van de school, om een kopje erwtensoep te halen voor slechts 25 cent. Het zat er altijd vol met Hagenaars en Rotterdammers. Tot op een dag er een razzia was, toen zaten er alleen wat oude mensen. Een goed Nederlands sprekende Duitser controleerde de papieren, het was geen kwaai man, dacht ik, een oude man met snor nl. die angstig om zich heen keek en hem, de Duitser, zijn ‘Ausweis’ moest tonen, kneep hij goedmoedig in zijn wang. Als kind blijft dat alles, je scherp bij. Toon van Fraassen vond ik een leuke kerel, een Belg dacht ik, die in de eerste wereldoorlog naar Nederland gekomen was. Op de vraag van dezelfde Duitser of hij een zoon thuis had, nodigde Toon de soldaat met een breed gebaar van zijn arm uit het hele huis te doorzoeken, hij had geen zoon, zei hij tegen de soldaat, ik dacht een officier. Zelf had ik de zoon van Toon, een dag eerder soep zien schenken in het café!”

De adverteerders en de hierna genoemde bedrijven maken het met hun financiële steun mede mogelijk dit blad uit te geven.

Van As Makelaardij bv

Eerste Stationsstraat 61, tel. 079-316 44 45

'De Gulle Bottelier' Boonekamp

Dorpsstraat 130, tel. 079-316 38 02

Bouwmarkt De Bouwhof

Edisonstraat 88, tel. 079-331 07 00

Cammeraat IJzerwaren

Eerste Stationsstraat 48, tel. 079-316 37 31

Carrosseriefabriek Joost Lambou bv

Koperstraat 40, tel. 079-363 44 44

Het Fluitschip historisch onderzoeks- en adviesbureau, tel. (079) 316 78 46

Henneken Radio en TV

Den Hoorn 7, tel. 079-316 24 90

Linthout Foto Video

Dorpsstraat 68, tel. 079-316 30 84

Van Oosterom Schoen en Mode

Dorpsstraat 107, tel. 079-316 30 29

Roos Kantoorboekhandel

Dorpsstraat 155, tel. 079-316 35 80

Rooskleurig

Dorpsstraat 165, tel. 079-316 60 09

Rové Verlichting

Dorpsstraat 198, tel. 079-316 64 88

Schoenen Van Veen

Dorpsstraat 83, tel. 079-316 31 65

Slagerij Vollebregt

Dorpsstraat 127, tel. 079-316 35 25

Personenvervoer Van der Slik

Blauwroodlaan 296, tel. 361 61 61

Veenstra promenade Juwelier

Promenade 254, tel. 079-341 14 96

Verlaan Verfspecialzaak

Vlamingstraat 5, tel. 079-316 34 76

Van Waaij Wonen

Coppelaschouw 30, tel. 079-343 53 30

van Brero *makelaardij*

Uw woning verkopen?

• Marsha Jonkhoff • Lex van Brero • Marga v. Veen • Karin van der Wees • Michel Breugem •

Wij zorgen ervoor!
Gratis waardebepaling aan huis
door beëdigd makelaar-taxateur-lid NVM
079 - 316 00 61

Informatie:
Dorpstraat 14
hoek Nicolaasplein
2712 AK Zoetermeer
Tel: 079 - 3160061
Fax 079 - 3160026

Het avontuur begint bij Dump van Herwijnen

Voor alles wat met avontuur te maken heeft
moet je bij Van Herwijnen zijn.
Dus kom naar de Dorpsstraat 66
voor een complete uitrusting!
Zowel voor jouw actieve hobby
of jouw actieve vakantie!

Een compleet assortiment

Aantrekkelijk geprijsd

**Ook voor campingsport,
messen, overlevingssets...**

tenten
dartsport
klimsport
schietsport
vrijtijdsleding
kampeerartikelen
camping-gaz dealer
berg/wandelschoenen

dump
van Herwijnen
SINDS 1891

Dorpsstraat 66 Zoetermeer Telefoon 079 - 3163551